

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu	13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce	26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014	36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane.....	48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects	58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects.....	69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce	83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomia kopiowania a korzyści społeczne	93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych	126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich	134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery.....	144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics.....	155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states.....	166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy	176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne.....	187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych	198
Jakub Kraciuk: Paradygmat <i>homo oeconomicus</i> w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej	211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności	220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR.....	233

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects.....	253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej	267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego	275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems.....	285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza.....	296
Dorota Milek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie)	306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce	317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych	327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna	338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną	349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce.....	362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej.....	373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych.....	383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga	399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii	412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych..	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych	440
Joanna Sychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013	452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (<i>policy mix</i>) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce	462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego.....	472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value.....	483

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE.....	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego	503
Michał Świtłyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych	514
Dariusz Tłoczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego	525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce	535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie?	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich	577
Jarosław Wolkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE	587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell’s model approach	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian	631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych.....	642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks.....	13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland.....	26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014	36

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities.....	48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej.....	58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych.....	69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland.....	83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits.....	93
Karolina Drela: Labor market and working poor.....	104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world.....	114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business.....	126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises.....	134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers.....	144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej.....	155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE.....	166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe.....	176
Magdalena Knapieńska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects.....	187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons.....	198
Jakub Kraciuk: <i>Homo economicus</i> paradigm in terms of development of heterodox economics.....	211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility.....	220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR.....	233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland.....	243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty.....	253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy.....	267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example.....	275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe.....	285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis.....	296

Dorota Milek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego)	306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions	317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions	327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis	338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area	349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland.....	362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory.....	373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities	383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy.....	399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics	412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries.....	421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector	431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME’s innovation based on survey	440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013	452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland	462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital	472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości	483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries	493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship	503
Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities	514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market	525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland.....	535

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats	545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?.....	566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas	577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union	587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise.....	601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership	614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella	623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes	631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies	642

Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okla

Politechnika Świętokrzyska

e-mails: dwr@xl.wp.pl; karolina_okla@wp.pl

SKŁONNOŚĆ STUDENTÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO DO ZAGRANICZNYCH EMIGRACJI ZAROBKOWYCH

DISPOSITION TO FINANCIAL EMIGRATION AMONG THE STUDENTS OF THE ŚWIĘTOKRZYSKIE VOIVODESHIP

DOI: 10.15611/pn.2015.401.51

Streszczenie: Wysoka skłonność do emigracji zagranicznych młodych, dobrze wykształconych ludzi stanowi poważne zagrożenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, szczególnie dla jej najsłabszych ekonomicznie regionów. Badania własne przeprowadzone wśród studentów świętokrzyskich szkół wyższych wykazały, iż 77% respondentów rozważa możliwość emigracji za granicę. Kluczowymi przyczynami skłaniającymi młodych ludzi do emigracji są niski poziom wynagrodzeń oraz brak pracy. Absolwenci szkół wyższych Świętokrzyskiego coraz częściej rozpoczynają aktywność zawodową od bezrobocia. Popyt na pracę wysoko wykwalifikowaną w regionie utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie. W emigracji studenci dostrzegają przede wszystkim możliwość zdobycia środków finansowych na szybsze usamodzielnienie się materialne i założenie rodziny. Niestety, ryzyko, iż tymczasowe emigracje zarobkowe przerodzą się w długotrwałe „zakotwiczenie” młodych ludzi w kraju imigracji, jest wysokie.

Słowa kluczowe: migracje, skłonność do emigracji, przyczyny emigracji z regionów peryferyjnych.

Summary: High disposition to emigrate among well-educated young people constitutes a threat to Poland's social and economic development, particularly to the country's regions that have the weakest economy. The author's investigations into the attitudes of the students of higher education institutions in the Świętokrzyskie Voivodeship shows that as many as 77% of the respondents consider emigration as a viable option. The key reasons that make young people emigrate are low salaries and lack of employment. The graduates of higher education institutions in the Świętokrzyskie Voivodeship increasingly more frequently start their professional life from being unemployed. The demand for highly qualified labour tends to remain low. Emigration is perceived by students as a possibility of gaining resources to become financially independent and to start a family. Unfortunately, it is highly likely that for many young people temporary emigration will turn into settling in a new country for a long term.

Keywords: migrations, disposition to emigrate, reasons for emigration from outermost regions.

1. Wstęp

Ruchy migracyjne trwają od zarania ludzkości. Człowiek, wykorzystując swoją przedsiębiorczość i skłonność do ryzyka, nieustannie poszukuje godnych i satysfakcjonujących go warunków życia i pracy, nowych wyzwań i ekscytujących wrażeń, przekraczając w tym celu granice państw. Aktywność ta jest szczególnie charakterystyczna dla młodych ludzi, którzy dorastali w zintegrowanej Europie „bez granic”. Jest to pokolenie otwartych na zmiany, tolerancyjnych kosmopolitów, dobrze przygotowane do funkcjonowania w warunkach globalnej gospodarki i pracy w różnokulturowych zespołach pracowniczych. Młodzi dla zdobycia pracy i godnych wynagrodzeń gotowi są przekraczać granice państw.

Szacuje się, że w końcu 2013 roku poza granicami Polski przebywało czasowo około 2196 tys. mieszkańców naszego kraju, tj. o 66 tys. (3,1%) więcej niż w 2012 roku (około 2130 tys.) [GUS 2014].

Celem artykułu jest ocena skłonności studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych.

Podstawą do realizacji tak założonego celu jest analiza wyników sondażu diagnostycznego przeprowadzonego, w ramach badań własnych, wśród studentów świętokrzyskich szkół wyższych.

Emigracje zarobkowe są w tym przypadku analizowane w wymiarze potencjalnym. Są wyrazem skłonności młodych ludzi do zmiany lokalizacji w przestrzeni geograficznej i przekraczania krajowych granic aktualnego miejsca zamieszkania w poszukiwaniu lepszych możliwości zaspokajania potrzeb materialnych.

Emigracje zarobkowe to wielopłaszczyznowy proces o złożonej genezie i wielorakich uwarunkowaniach. Stąd w artykule, odwołując się do wybranych socjologicznych i ekonomicznych teorii migracji, podjęto także próbę zdiagnozowania kluczowych przyczyn skłaniających młodych ludzi do podejmowania pracy poza granicami kraju.

2. Uwarunkowania emigracji zarobkowych w świetle teorii ekonomicznych i socjologicznych

W neoklasycznych ujęciach kluczową przyczyną zagranicznych migracji są różnice w poziomie płac pomiędzy krajami emigracji i imigracji. To one wyzwalały ruchy migracyjne, które mają w efekcie wyrównywać istniejące w tym zakresie dysproporcje. Wielu ekonomistów [Ethier 1985; Obstfeld, Rogoff 2002] uważa przy tym, iż migracje są wyrazem przepływu czynnika produkcji – pracy, migracje międzynarodowe zaś to swoisty „eksport pracy”. W efekcie migracji następuje wyrównanie krańcowych produktów pracy między krajami [Górny, Kaczmarczyk 2003]. Presję emigracyjną, obok wyższych płac w kraju imigracji, wzmagają wysokie bezrobocie w kraju emigracji oraz swoboda przepływu siły roboczej.

Relatywnie niższy poziom bezrobocia w kraju imigracji niż w kraju emigracji, połączone dodatkowo z brakiem formalnoprawnych barier dostępu do miejsc pracy dla imigrantów, nasila skłonność do emigracji. Motywacja do wyjazdu kształtuje się zatem pod wpływem splotu wielu przyczyn o podłożu ekonomicznym, jak również psychologicznym i socjologicznym. Jednostka, podejmując decyzję o emigracji, uwzględnia możliwość znalezienia pracy w kraju imigracji, koszty podróży i utrzymania się w czasie poszukiwania pracy, stres związany z przebywaniem w obcym kulturowo i językowo kraju, frustrację wynikającą ze stopniowo zanikających więzów koleżeńskich i ograniczonych kontaktów rodzinnych. Gdy oczekiwane korzyści przeważają nad kosztami i obawami związanymi z opuszczeniem kraju, skłonność do emigracji rośnie.

Młodzi ludzie zazwyczaj łatwiej niż starsi dostosowują się do norm, wartości, obyczajów nowej kultury kraju imigracji. Relatywnie szybciej asymilują się, stając się dwukulturowi. Obecnie istotny wpływ na przyspieszenie tego procesu ma fakt, iż młodzi, dorastając w zjednoczonej Europie, uczyli się tolerancji i otwartości w bezpośrednich kontaktach z obcą kulturą i ludźmi ją reprezentującymi. Wyjazdy turystyczne i zarobkowe, wymiany studenckie, dobra znajomość języków obcych, postępująca unifikacja wzorców zachowań i konsumpcji zmniejszają obawy związane z emigracją.

W teorii systemu światowego migracje są następstwem zróżnicowanego rozwoju społeczno-gospodarczego krajów tworzących według Wallersteina [1997] „jednostkę z jednolitym (wspólnym) podziałem pracy i wielorakimi systemami kulturowymi”. W tym systemie światowym kraje podzielone są na trzy grupy – centra, semiperyferie i peryferie, różniące się poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Najbardziej zaawansowane pod tym względem są centra. Ich produkcja jest wysoko przetworzona, zaawansowana pod względem technologicznym, ze znaczącym udziałem innowacji produktowych i procesowych. Na przeciwnym biegunie znajdują się kraje peryferyjne – słabo rozwinięte gospodarczo. Są to obszary z dominującym udziałem rolnictwa w strukturze gospodarki narodowej, o małej aktywności innowacyjnej i znikomym rozwoju branż wiedzochłonnych i naukochłonnych.

Semiperyferie stanowią ogniwo pośrednie pomiędzy drastycznie odmiennymi centrami i peryferiami. Ta kategoria krajów ogranicza napięcia i konflikty społeczne pomiędzy krajami centralnymi a peryferyjnymi, ponieważ „wyższa warstwa nie jest konfrontowana ze zjednoczoną opozycją wszystkich pozostałych, ponieważ warstwa pośrednia jest jednocześnie wykorzystywana i wykorzystująca” [Wallerstein 1997]. Możliwość poprawy poziomu życia skłania mieszkańców peryferii do emigracji do centrów. W ten sposób centra „zasysają” kapitał ludzki z krajów peryferyjnych, co działa stymulująco na ich rozwój gospodarczy [Witczak-Roszkowska 2014]. Dla krajów peryferyjnych oznacza to powiększanie się dystansu rozwojowego między nimi a centrami [Arango 2000].

Peryferie stanowią zatem swoisty rezerwuar siły roboczej, który może zasilać centra w przypadku poprawy koniunktury gospodarczej i nadwyżek popytu na

pracę nad podażą pracy [Górny, Kaczmarczyk 2003]. Tania siła robocza, jaką na ogół stanowią imigranci, znajduje zatrudnienie przede wszystkim na wtórnym rynku pracy krajów wysoko rozwiniętych gospodarczo¹. Miejsca pracy, które zajmują imigranci, charakteryzują się nie tylko niskim poziomem wynagrodzeń i brakiem stabilności zatrudnienia, ale ze względu na brak możliwości rozwoju i awansu zawodowego – także niskim prestiżem społecznym. Stąd mieszkańcy centrów niechętnie je zajmują, co w efekcie sprawia, że popyt na pracę oferowaną na wtórnym rynku pracy jest zaspokajany przede wszystkim przez imigrantów.

Korzyści płynące z zatrudniania imigrantów uwidaczniają się nie tylko w niższych kosztach pracy, ale także w przerzucaniu części kosztów recesji gospodarczej na peryferia. W przypadku pogorszenia koniunktury gospodarczej i spadku popytu na pracę bezrobocie najczęściej dotyka imigrantów zatrudnionych na wtórnym rynku. Zmusza ich do powrotu do kraju rodzinnego, co powoduje, iż koszty wyższego bezrobocia transferowane są do peryferii [Górny, Kaczmarczyk 2003, s. 29].

Młodzi emigranci „spychani” są zwykle na wtórny rynek pracy kraju przyjmującego. Podejmują tam pracę lepiej wynagradzaną niż w kraju rodzinnym, ale także mało prestiżową, poniżej posiadanych kwalifikacji zawodowych.

Człowiek jako istota społeczna funkcjonuje w formalnych i nieformalnych grupach – rodzinnych, pracowniczych, przyjacielskich. Kontekst społeczny przebiegu procesów migracyjnych jest równie ważny, jak kontekst ekonomiczny. Decyzje o emigracji są podejmowane przy współdziałaniu rodziny, krewnych, przyjaciół. To rodzina często skłania swych członków do emigracji zarobkowych, dostrzegając w nich szansę na zminimalizowanie ryzyka ograniczenia lub utraty dochodów przez gospodarstwo domowe, zwłaszcza w warunkach wysokiego bezrobocia w kraju emigracji. Rodzice skłaniają swoje dzieci do emigracji zarobkowych, dostrzegając w nich możliwość szybszego usamodzielnienia się materialnego młodych², zwłaszcza gdy sami nie mogą wesprzeć finansowo ich startu w dorosłe życie.

Istotne znaczenie dla kształtowania skłonności do emigracji mają migracyjne sieci społeczne, stanowiące ustrukturyzowany zbiór powiązań społecznych pomiędzy tymi, którzy wyemigrowali z danej społeczności, i tymi, którzy wyrażają

¹ Podział rynku pracy na dwa segmenty: pierwotny i wtórny, jest generowany przez dualną strukturę gospodarki. Zakłada ona jej podział na sektor zasadniczy (pierwszorzędny) i brzegowy (drugorzędny). Sektor zasadniczy tworzą duże oligopolistyczne spółki, działające w gałęziach o kluczowym znaczeniu dla rozwoju gospodarki oraz ustabilizowanym popycie na wytwarzane produkty i usługi. Sektor ten tworzy tzw. pierwotny rynek pracy, który oferuje pracownikom miejsca pracy o relatywnie stabilnym zatrudnieniu, wysokich płacach, z możliwościami awansu i rozwoju zawodowego. Sektor wtórny obejmuje średnie i małe przedsiębiorstwa zajmujące się produkcją o drugorzędnym znaczeniu dla gospodarki, których produkcja jest podatna na wahania koniunkturalne. Sektor brzegowy tworzy tzw. wtórny rynek pracy. Miejsca pracy należące do tego segmentu charakteryzują się brakiem stabilności zatrudnienia, niskimi płacami, ograniczonymi możliwościami awansu i rozwoju zawodowego. Twórcami teorii dualnego rynku pracy są P.B. Doeringer i M.J. Piore [1975].

² Wyniki badań Eurobarometru z 2010 roku wskazują, iż co czwarty polski rodzic chciałby, aby jego dziecko wyemigrowało z Polski w poszukiwaniu lepszego życia.

taką gotowość. Im gęstsze są sieci migracyjne, tym większe natężenie interakcji społecznych, co przyspiesza przepływ informacji o korzyściach związanych z emigracją, o możliwościach pozyskania pracy, unikania problemów. Emigranci wyrażają gotowość udzielenia pomocy potencjalnym emigrantom w znalezieniu pracy i mieszkania. W ten sposób osoby, które wcześniej wyemigrowały, generują kolejną falę emigracji. „Każda kolejna fala emigrantów dla następnej może stanowić podobne wsparcie, jakie dla niej stanowiła fala poprzednia” [Janicki 2007]. Emigracje raz rozpoczęte stają się procesem samonapędzającym się i samopodtrzymującym.

W tym kontekście uwagę zwraca nowe zjawisko tworzenia, nieco odmiennych od dotychczas rozpatrywanych w teoriach socjologicznych, wirtualnych sieci społecznych. Młodzi ludzie wykazują dużą aktywność w nawiązywaniu międzynarodowych kontaktów społecznych z wykorzystaniem technologii informacyjnych. Znajomości i przyjaźnie z ludźmi z całego świata nawiązywane przez Internet i portale społecznościowe trwają nawet latami, ograniczając obawy przed nieznanym, stają się następnie podstawą bezpośrednich kontaktów „w realu”.

3. Metoda i próba badawcza

W badaniu własnym skłonności studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych zastosowano metodę sondażu diagnostycznego. Pozwala ona na gromadzenie wiedzy o przymiotach strukturalnych i funkcjonalnych oraz dynamice zjawisk społecznych, opiniach i poglądach wybranych społeczności, nasilaniu się i kierunkach rozwoju określonych zjawisk na podstawie specjalnie dobranej grupy reprezentującej populację generalną, w której to zjawisko występuje [Pilch, Bauman 2010].

Za podstawową technikę zbierania danych empirycznych przyjęto wywiad kwestionariuszowy. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz wywiadu zawierający podporządkowany celowi badań zestaw pytań opracowanych i sprawdzonych w badaniach pilotażowych. Uzyskane dane statystyczne umożliwiły zdiagnozowanie wielkości i przyczyn potencjalnej emigracji zarobkowej studentów województwa świętokrzyskiego.

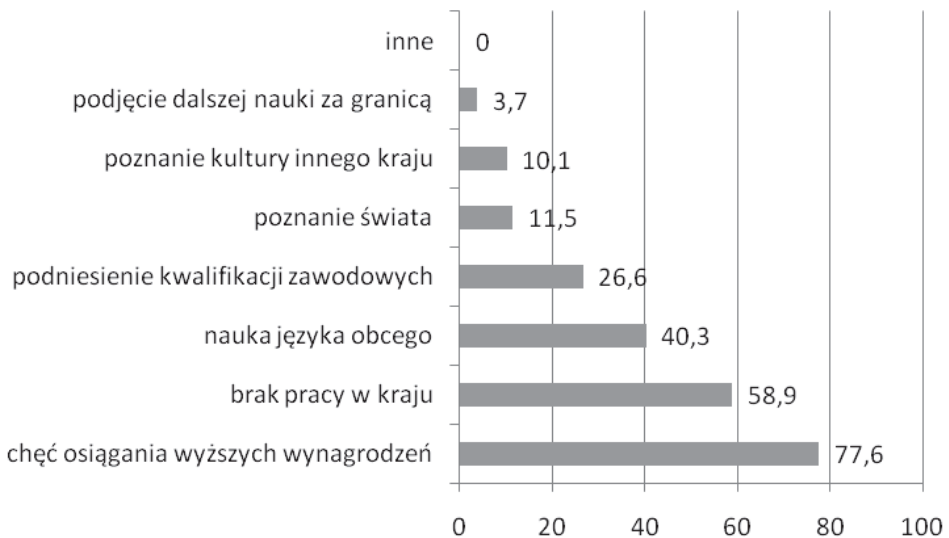
Badanie przeprowadzono w 2014 roku. Wywiadem kwestionariuszowym objęto 180 młodych ludzi, kończących w tym roku studia magisterskie na trzech świętokrzyskich uczelniach (Politechnika Świętokrzyska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Wszechnica Świętokrzyska).

Mężczyźni stanowili 54% respondentów, kobiety zaś – 46%. Z miasta pochodziło 53,9% respondentów, natomiast ze wsi 46,1%.

4. Analiza skłonności studentów świętokrzyskich szkół wyższych do zagranicznych emigracji zarobkowych

Analiza wyników badań własnych dostarcza niepokojących z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego regionu świętokrzyskiego wniosków. Aż 47% studentów objętych badaniem deklaruje chęć wyjazdu za granicę w celach zarobkowych po ukończeniu studiów, 30% zaś nie jest jeszcze zdecydowanych, ale nie wyklucza takiego wyjazdu. Jedynie 23% respondentów stwierdziło, iż nie planuje opuszczenia kraju po ukończeniu studiów.

Bardziej skłonni do emigracji zarobkowej są studenci, którzy już pracowali poza granicami kraju. Dla 76,1% studentów deklarujących gotowość do emigracji po ukończeniu studiów byłby to już kolejny wyjazd do pracy poza granice kraju. Młodzi ludzie w trakcie studiów wyjeżdżali do pracy przede wszystkim do Niemiec (46,6% respondentów), Wielkiej Brytanii (21,7%), Norwegii (17,0%). Tym razem ich pobyt miałby być dłuższy, często bezterminowy. W przypadku tej grupy prawdopodobieństwo wyjazdu po zakończeniu studiów jest szczególnie duże. Nawiązane w trakcie pierwszych pobytów kontakty społeczne oraz zdobyte doświadczenie redukują lęk i ryzyko przed wyjazdem. Młodzi powracają często do grup społecznych, w których już funkcjonowali jako pracownicy, znajomi, przyjaciele. Ułatwia to im zdobycie mieszkania i pracy, skraca okres aklimatyzacji.

Rys. 1. Przyczyny potencjalnych emigracji zagranicznych studentów województwa świętokrzyskiego (w %)

Źródło: opracowanie własne.

Jakie są przyczyny tak wysokiej skłonności studentów województwa świętokrzyskiego do emigracji zarobkowych poza granicę kraju?

W świetle analizy wyników badań największy wpływ na tak wysoką skłonność do emigracji studentów miały: chęć osiągnięcia wyższych wynagrodzeń niż w kraju oraz brak pracy.

Spośród ogółu respondentów, którzy nie wykluczyli możliwości wyjazdu, 77,6% wskazało chęć osiągnięcia wyższych niż w Polsce wynagrodzeń, a 58,9% brak pracy³. Nieco rzadziej wskazywaną przyczyną była chęć nauki języka obcego (40,3%) i podniesienia kwalifikacji zawodowych (26,6%). Niewielu studentów wskazywało, iż wyjazd za granicę wiązałby się z kontynuowaniem tam nauki (3,7%), chęcią poznania innej kultury (10,1%) i świata (11,5%).

Z analizy danych statystycznych wynika, iż wysoka skłonność do emigracji zarobkowej studentów świętokrzyskich szkół wyższych wynika przede wszystkim ze względów materialnych. Brak pracy i niski poziom wynagrodzeń stanowią silne bodźce skłaniające studentów do emigracji. Dla świętokrzyskiego rynku pracy charakterystyczne są jedne z najwyższych spośród województw nadwyżki podaży pracy nad popytem na pracę. Stopa bezrobocia rejestrowanego należy do najwyższych w kraju. W 2013 roku wynosiła ona 16,6% (Polska 13,4%). Osoby poniżej 24 roku życia stanowiły w 2014 roku 20,0% bezrobotnych. Bezrobocie coraz częściej dotyka osoby młode legitymujące się wyższym wykształceniem. Ich udział w ogóle bezrobotnych w województwie świętokrzyskim wykazuje trend wzrostowy. W 2008 roku wynosił on 10,4%, w 2010 roku osiągnął poziom 13,3%, w 2014 zaś już 15,1%. Ranga wykształcenia wyższego jako zabezpieczenia przed bezrobociem maleje. Młode, wykształcone osoby często aktywność zawodową rozpoczynają od bezrobocia. Pomimo wzrostu znaczenia wysokiej jakości kapitału ludzkiego w rozwijaniu gospodarki wiedzy, popyt na wysoko wykwalifikowaną, specjalistyczną pracę w województwie świętokrzyskim utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie. W 2013 roku 85% ogółu wolnych miejsc pracy zgłoszono dla pracowników o średnich i niskich kwalifikacjach zawodowych. Grupę tę tworzyli pracownicy: biurowi (17,6%), usług i sprzedawcy (29,8%), robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (16,2%), technicy i inny średni personel (12,2%), wykonujący prace proste (9,2%) [Ranking 2014]. Pozyskanie atrakcyjnego, zgodnego z kwalifikacjami zawodowymi zatrudnienia utrudnia tradycyjna, zdominowana przez rolnictwo struktura gospodarki województwa świętokrzyskiego⁴. Niekorzystną sytuację młodych pogłębia dodatkowo relatywnie niski poziom wynagrodzeń. W 2013 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Świętokrzyskim stanowiło 86,5% przeciętnego wynagrodzenia w kraju.

³ W kwestionariuszu wywiadu określono osiem przyczyn potencjalnych emigracji studentów. Respondenci mieli możliwość wyboru maksymalnie trzech, kluczowych przyczyn potencjalnego wyjazdu poza granicę kraju.

⁴ W I sektorze gospodarki (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybnictwo) w 2012 roku zatrudnionych było 32,8% ogółu pracujących (w kraju 17,2%), w sektorze II (przemysł i budownictwo) – 22,9% (w kraju 26,8%), zaś w sektorze III (usługi) – 44,3% (w kraju 56,0%) [Analiza 2014, s. 25].

Młodzi ludzie mają świadomość trudności, z którymi będą się musieli zmierzyć z chwilą ukończenia studiów i wejścia na rynek pracy. Silna jest wśród nich obawa, że zmienią status studenta na status bezrobotnego, a nawet jeśli znajdą zatrudnienie, to ich praca będzie niestabilna⁵ i słabo wynagradzana. W tych warunkach trudno jest o uzyskanie samodzielności życiowej i niezależności materialnej, tak ważnych dla młodych. Relatywnie niski poziom życia świętokrzyskich gospodarstw domowych ogranicza możliwość finansowego wsparcia startu życiowego młodych przez ich rodziców. W emigracji zarobkowej studenci dostrzegają zatem szansę na przyspieszenie możliwości opuszczenia „gniazda rodzinnego”, usamodzielnienie się i założenie własnej rodziny. Te dążenia młodych są szczególnie widoczne w deklarowanych celach przeznaczenia środków pieniężnych, które zarobili, emigrując⁶.

Studenci planują, iż przeznaczą je przede wszystkim na kupno mieszkania lub domu. Deklaracji takiej udzieliło 68,3% studentów skłonnych do wyjazdu. Zdobywanie środków finansowych na założenie własnego biznesu to kolejny ważny cel przeznaczenia zarobionych przez nich pieniędzy, wskazywany przez 48,9% skłonnych do emigracji. Rzadziej wskazywanymi celami były: organizacja własnego ślubu, wesela (17,9%), bieżące wydatki związane z zagospodarowaniem (16,5%), dalsza edukacja (8,6%). Plany studentów związane z przeznaczeniem zarobionych za granicą pieniędzy sugerują, iż młodzi ludzie chcieliby je wydać w Polsce. Zatem wyjazd za granicę traktują przede wszystkim jako przykrą konieczność związaną z zaspokojeniem potrzeb materialnych. Kraj imigracji ma im dostarczyć pracy i godnej płacy. Stąd aż 44% studentów deklaruje, że podjęłoby się wykonywania jakiegokolwiek pracy, ważne by była dobrze opłacana, 9% zaś wskazuje, iż w kwestii wyboru pracy zdaje się na los. W przypadku tych studentów rośnie ryzyko marnotrawstwa kapitału ludzkiego. Przedłużający się okres wykonywania pracy poniżej posiadanych kwalifikacji zawodowych prowadzi do deprecjacji wiedzy i umiejętności nabytych w toku kształcenia. Erozji podlegają ambicje młodych związane z realizacją kariery zawodowej w wybranej i wyuczonej profesji. Stąd zdecydowanie lepszą strategią na rynku pracy jest wybór pracy zbieżnej z posiadanymi kwalifikacjami zawodowymi. Strategię taką deklaruje 37% studentów skłonnych do emigracji. Praca na emigracji stanowiłaby wówczas cenne źródło aprecjacji kapitału ludzkiego. Młodzi mieliby szansę poznania nowych metod i narzędzi pracy oraz odmiennych, determinowanych kulturowo stylów zarządzania, rozwijałoby umiejętności interpersonalne związane z funkcjonowaniem w wielonarodowych zespołach pracowniczych, nawiązywali interesujące kontakty zawodowe, wzbogacając ich kapitał społeczny.

⁵ Analiza losów absolwentów Politechniki Świętokrzyskiej wykazała, iż na podstawie elastycznych form zatrudnienia pracowało blisko 70% respondentów [Witczak-Roszkowska 2013].

⁶ Studenci skłonni do emigracji zarobkowych wskazywali maksymalnie trzy istotne dla nich cele przeznaczenia zarobionych w przyszłości środków pieniężnych. Wybierali spośród następujących: założenie własnego biznesu, kupno mieszkania, dalsza edukacja, organizacja własnego ślubu, wesela, bieżące wydatki związane z zagospodarowaniem, i inne – wskazywane przez respondentów.

W tym kontekście powstaje pytanie – *O szansę młodych ludzi na uzyskanie satysfakcjonującej, zgodnej z kwalifikacjami zawodnymi pracy w kraju imigracji.*

Badania wykazują, iż emigranci mają ograniczone szanse na uzyskanie zatrudnienia zgodnego z kwalifikacjami zawodnymi⁷. Zwykle są „spychani” na wtórny rynek pracy, gdzie podejmują się wykonywania prac mało atrakcyjnych dla mieszkańców kraju imigracji, poniżej posiadanych kwalifikacji zawodowych. Dezaktualizacja wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie studiów sprawia, iż młodzi ludzie po powrocie z emigracji stanowią nieatrakcyjną dla pracodawców podaż pracy. Ta „przerwa w życiorysie”, będąca wynikiem emigracji zarobkowej, po powrocie do kraju ogranicza ich szanse na satysfakcjonującą pracę o treści adekwatnej do wykształcenia. Oferowane im prace nie odbiegają zasadniczo od nisko kwalifikowanych prac wykonywanych za granicą, z tym jednakże, że są wielokrotnie niżej wynagradzane. W tej sytuacji reemigracja staje się bardziej atrakcyjna od pozostania w kraju.

5. Zakończenie

Wysoka skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do emigracji zarobkowej sprawia, iż mogą oni stać się „pokoleniem straconym”⁸ dla społeczno-ekonomicznego rozwoju kraju i regionu, zwłaszcza gdy planowana krótkotrwała emigracja zarobkowa będzie się wydłużać. Nie tylko brak pracy, ale także relatywnie niskie wynagrodzenia oraz brak perspektyw rozwoju zawodowego i realizacji ścieżek karier zawodowych, wsparty niepewnością pracy w związku z tymczasowością zatrudnienia na podstawie „śmieciovych” umów, zwiększa skłonność młodych do emigracji. Nasila także ryzyko długotrwałego „zakotwiczenia” młodych emigrantów w krajach imigracji. Choć, jak wykazują badania empiryczne, większość emigrantów deklaruje gotowość powrotu do kraju, to należy podchodzić do niej z dużą ostrożnością. „Swoisty »mit powrotu« jest typową ideą emigracyjną pozwalającą emigrantom przez lata funkcjonować z dala od ojczyzny⁹. Brak konieczności asymilacji daje poczucie »bycia jedną nogą w domu« w kraju pochodzenia i minimalizuje lęk związany z konieczności adaptacji w nowej kulturze” [Błachnicka 2008].

Wykazana, na podstawie badań własnych, wysoka skłonność do emigracji młodych, wykształconych ludzi zagraża nasileniem niekorzystnych dla Świętokrzyskiego zmian demograficznych. Region znajduje się na granicy zapaści demograficznej.

⁷ Badania przeprowadzone w 2009 roku przez PBS DGA i ISS UW oraz CSM na próbie 200 emigrantów wykazały, iż 37% respondentów wykonywało pracę zgodną z posiadanymi kwalifikacjami, a 58% – poniżej kwalifikacji (por. Migracje powrotne. Dane PBS DGA, ISS UW, CSM, 2009).

⁸ Określenia takiego użyła K. Iglicka w stosunku do emigrantów zarobkowych z Polski (por. [Iglicka 2010]).

⁹ Potwierdzają to obserwacje emigracji bengalskiej, pakistańskiej i hinduskiej w Wielkiej Brytanii. Pomimo niewątpliwie długotrwałego zakotwiczenia w tym kraju, idea powrotu do ojczyzny pozostaje aktualna nawet w trzecim pokoleniu [Allam, Husband 2005].

Wzmagają się procesy depopulacji i starzenia się ludności. Według prognoz GUS liczba ludności w Świętokrzyskiem w 2030 roku będzie o ponad 140 tys. mniejsza niż w 2013 roku. Towarzyszyć temu będą niekorzystne zmiany w strukturze wiekowej ludności. W 2030 roku liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszy się o ponad 200 tys. w stosunku do 2013 roku, jednocześnie wzrośnie o ponad 64 tys. liczba ludzi w wieku poprodukcyjnym. Zatrzymanie w Świętokrzyskiem młodych, dobrze wykształconych ludzi stanowi priorytetowe wyzwanie dla władz regionu. Wymaga kompleksowych, radykalnych działań w ramach regionalnej polityki gospodarczej i społecznej.

Istotne znaczenie ma w tym względzie podniesienie niskiej atrakcyjności inwestycyjnej województwa oraz rozwijanie specjalnych stref ekonomicznych. Zważywszy na postępujący proces ubytku ludności i starzenia się społeczeństwa, należałoby rozważyć utworzenie specjalnych stref demograficznych, które mogłyby ograniczyć wysoką skłonność do emigracji młodych, a także przyciągnąć tych, którzy wcześniej wyemigrowali. Szczególnie cenne dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa świętokrzyskiego byłyby „powroty innowacyjne”¹⁰ tych, którzy odnieśli sukces za granicą, a teraz chcą się samorealizować zawodowo w regionie, przenosząc do niego zdobytą wiedzę, doświadczenie i sieci kontaktów.

Literatura

- Allam M.A., Husband Ch., 2005, *British – Pakistani Men from Bradford. Linking Narratives to Policy*, Joseph Rowntree Foundation Report.
- Analiza i ocena sytuacji na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w 2013 roku*, 2014, WUP w Kielcach, Kielce.
- Arando J., 2000, *Explaining migration: a critical view*, International Social Science Journal, vol. 52, iss. 165.
- Błachnicka D., 2008, *Najnowsza fala emigracji – szansa czy zagrożenie dla modernizacji Polski?*, III Kongres Obywatelski, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.
- Cerese F., 1974, *Nostalgia or Disenchantment: Considerations on Return Migration*, [w:] *The Italian Experience in the United States*, eds. S.M. Tomasi, M.H. Engel, Center for Migration Studies, New York.
- Doeringer P.B., Piore M.J., 1975, *Unemployment and the dual labor market*, The Public Interest, no. 38.
- Ethier W., 1985, *International trade and labor migration*, The American Economic Review, vol. 75(4).

¹⁰ Powroty innowacyjne stanowią jeden z czterech typów migracji powrotnych zaproponowanych przez F. Cerese. Dotyczą powrotu tych emigrantów, którzy odnieśli sukces za granicą, ale pomimo zintegrowania się z lokalną społecznością nadal czuli się jak obcy w kraju emigracji. Stąd gdy w kraju pochodzenia zmiany społeczno-gospodarcze stworzyły im szansę na sukces zawodowy, zdecydowali się na powrót. Pozostałe trzy typy migracji powrotnych stanowią: powroty z powodu porażki za granicą, powroty zachowawcze oraz powroty na starość (por. [Cerese 1974]). Opracowana przez F. Cerese typologia migrantów powrotnych stanowi jedną z najlepiej rozwiniętych w teorii. Stąd jest podstawą teoretyczną licznych analiz empirycznych dotyczących migracji powrotnych.

- Górny A., Kaczmarczyk P., 2003, *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*, Seria: Prace migracyjne nr 49, Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- GUS, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, 2014, Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004–2013.
- Iglicka K., 2010, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, Biuletyn RPO – Materiały, nr 69, Zeszyty Naukowe *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków: geneza, przyczyny i konsekwencje*, red. K. Iglicka, Warszawa.
- Janicki W., 2007, *Przegląd teorii migracji ludności*, Annales UMCS, vol. LXII.
- Obstfeld M., Rogoff K., 2002, *Foundations of International Macroeconomics*, MIT Press, Cambridge–London.
- Pilch T., Bauman T., 2010, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie świętokrzyskim w 2013 roku*, 2014, WUP w Kielcach, Kielce.
- Wallerstein I., 1997, *The Capitalist World Economy*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Witczak-Roszkowska D., 2013, *Status zawodowy absolwentów Politechniki Świętokrzyskiej*, [w:] *Kształcenie w Politechnice Świętokrzyskiej na miarę potrzeb gospodarki opartej na wiedzy. Losy zawodowe absolwentów roczników 2008, 2009, 2010*, red. H. Jastrzębska-Smolaga, Politechnika Świętokrzyska, Kielce.
- Witczak-Roszkowska D., 2014, *Przestrzenne zróżnicowanie kapitału ludzkiego w Polsce*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 347, *Ekonomia*, red. J. Sokołowski, M. Rękas, G. Węgrzyn, UE, Wrocław.